

สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ*

THE STATE OF PROBLEMS AND GUIDELINES FOR THE DEVELOPMENT OF BUDDHIST SCHOOL PROJECTS

พระศรีธรรมภาณี

Phrasridhammabhani

พระมหาณรงค์ราช ครองเชื้อ

Phramaha Narongraj Krongchuea

พระมหานพดล ธมมานนโท

Phramahanoppadol Dhammanato

นิรุต ป้องสีดา

Nirut Pongsida

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: surasak.sil@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นงานวิจัยแบบผสานวิธี ได้แก่ เชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม มีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) ผู้บริหารสถานศึกษา 2) ครู และ 3) ศึกษาพิเศษ จำนวน 238 คน ใช้การวิเคราะห์สถิติค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ 1) ผู้บริหารสถานศึกษา 2) ครู และ 3) ศึกษาพิเศษ จำนวน 20 คน โดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และสรุปเป็นภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า สภาพและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนในโครงการวิถีพุทธ มี 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเตรียมการ ($\bar{X}$ = 4.32, S.D. = 0.29), ($\bar{X}$ = 4.36, S.D. = 0.33) 2) ด้านการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ($\bar{X}$ = 4.08, S.D. = 0.69), ($\bar{X}$ = 4.32, S.D. = 0.29) 3) ด้านการดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ($\bar{X}$ = 4.03, S.D. = 0.74), ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.48) 4) ด้านการดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ($\bar{X}$ = 4.21, S.D. = 0.48), ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.63) 5) ด้านการปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ($\bar{X}$ = 4.26, S.D. = 0.63), ($\bar{X}$ = 4.37, S.D. = 0.51) และ 6) ด้านการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน ($\bar{X}$ = 4.32, S.D. = 0.45), ($\bar{X}$ = 4.32, S.D. = 0.45) ด้านแนวทางการ

* Received 5 May 2021; Revised 18 May 2021; Accepted 27 May 2021

พัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนในโครงการวิถิพุทธ ได้แก่ 1) ควรสนับสนุนให้มีพระธรรมทูตมาให้ความรู้ตามโรงเรียนต่าง ๆ ตามวาระและโอกาส 2) ควรบูรณาการกิจกรรมวิถิพุทธให้สัมพันธ์กับกิจกรรมคุณธรรมอื่นในโรงเรียน 3) ควรปฏิบัติกิจกรรมวิถิพุทธให้นักเรียนทุกวันอย่างสม่ำเสมอ 4) ควรนำกิจกรรมวิถิพุทธเป็นส่วนหนึ่งของการประเมิน และ 5) กิจกรรมวิถิพุทธมีความสอดคล้องกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ร่วมสร้างสังคมมีคุณธรรม

คำสำคัญ: สภาพปัญหา, แนวทางการพัฒนา, โรงเรียนวิถิพุทธ

Abstract

The objectives of this article were to study state of Problem conditions and guidelines for the development of Buddhist school projects. The research was methods both quantitative and questionnaires. Use Stratified Random Sampling the sample group includes: administrators and teachers in the basic education commission of 238 peoples. Using frequency statistical analysis, percentage, mean and standard deviation. And qualitative In-depth interviews by purposive sampling were key informants such as: administrators and teachers in the basic education commission of 20 peoples, by analyzing the content and summarizing. The research was found that: state of operation, problems and development in Buddhist school are 6 aspects: 1) preparation ($\bar{X} = 4.32$, S.D.= 0.29), ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = 0.33), 2) implementation of the condition and composition ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = 0.69), ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = 0.29), 3) implementation of trisikkha system development ($\bar{X} = 4.03$, S.D.= 0.74), ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.48), 4) support and supervision ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.48), ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.63), 5) continuous improvement and development ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = 0.63), ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = 0.51), และ 6) evaluation and dissemination of performance ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = 0.45), ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = 0.45). The guidelines for the development of school operations in the Buddhist school Project are as follows: 1) Buddhist dharma should be encouraged to provide knowledge in schools according to the agenda and opportunity, 2) Buddhist of life activities should be integrated with other moral activities in School, 3) Buddhism activities should be carried out for students every day on a regular basis, 4) Buddhist activities should be taken as part of the assessment, and 5) Buddhist activities are in line with the 2nd National Moral Promotion Master Plan to build a moral society.

Keywords: Problems, Development, Buddhist School

บทนำ

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทยได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา มาตั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทย จนกล่าวได้ว่าวิถีพุทธ คือ วิถีวัฒนธรรมของชาวไทย ส่วนใหญ่ หลักคำสอนของพระพุทธศาสนามีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับพุทธธรรมเป็นความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริง และฝึกฝนให้ศาสนิกชนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ตั้งแต่ระดับ การดำเนินชีวิตของคนทั่วไปในคือ การกิน การอยู่ การดู การฟังจนถึงระดับการดำเนินชีวิต ของนักบวช ผู้มั่งมีชีวิตที่บริสุทธิและในทุกระดับยังผลให้ศาสนิกชนมีความสุขพร้อม ๆ กับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไป ในปัจจุบันวิทยาการเทคโนโลยีและการสื่อสารเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชน ทั่วไปก่อให้เกิดความสับสนในการรับและเลือกใช้ค่านิยม ซึ่งเทคโนโลยีสมัยใหม่ไม่ได้มีบทบาท เพียงแค่อำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตและการสื่อสารในสังคมเท่านั้น แต่ยังเข้ามามี บทบาทในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม มุมมอง วิธีคิด ทศนคติ ค่านิยมทางสังคม และวัฒนธรรม ของผู้ใช้อีกด้วย ทำให้เด็กในยุคดิจิทัลจึงมีมุมมองความคิดที่แตกต่างออกไป (กานต์ เชาวน์ นิธิติศัย, 2557) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนาเป็นความพยายามใน การผสมผสานเอาหลักธรรม ของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับวิชาสมัยใหม่ ก่อให้เกิด การบูรณาการหรือผสมผสานด้วยการพยายาม ในการที่จะใช้หลักไตรสิกขา หรือศีล สมาธิ และปัญญา อันเป็นคำสอนของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จน หล่อหลอมให้เกิดเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยพุทธบูรณาการเพื่อเป็นคนดีคนเก่งใน ศตวรรษที่ 21 (พระเทพสิงหราชจารย์ (โสภณ โสภโณ ยอดคำปา), 2561)

จากความสำคัญของนโยบายหลักของกระทรวงศึกษาธิการและความสำคัญของพุทธ ศาสนาที่จำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาให้กับเยาวชน หัวใจสำคัญของ การศึกษาคือ “การเรียนรู้ของผู้เรียน” ในการปฏิรูปการศึกษาให้ประสบความสำเร็จจึงมีความ จำเป็นต้อง “ปฏิรูปการเรียนรู้” ของผู้เรียน ซึ่งในการปฏิรูปการเรียนรู้้นั้นมีองค์ประกอบสำคัญ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ได้แก่ 1) ครูผู้สอน 2) หลักสูตร 3) การเรียนการสอน และ 4) การวัด และประเมินผล องค์ประกอบทั้ง 4 ประการดังกล่าวจะสนับสนุน และเอื้อให้ผู้เรียนเกิด การเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และเกิดสมรรถนะสำคัญสามารถใช้ได้ในชีวิตจริง (สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) การพัฒนาคนหรือทุนมนุษย์ให้เข้มแข็งพร้อมรับ การเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคศตวรรษที่ 21 และการเสริมสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อ การพัฒนาคุณภาพของคนทั้งในเชิงสถาบันระบบโครงสร้างของสังคมให้เข้มแข็ง สามารถเป็น ภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทำให้มีการวางแผนพัฒนาการศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ.2555- 2559 ขึ้นภายใต้กรอบทิศทางของแผน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) และสอดคล้องเชื่อมโยง

กับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2555 - 2559) ตลอดจนสภาพปัญหาจากการจัดและพัฒนาศึกษาของ กระทรวงศึกษาธิการในระยะเวลาที่ผ่านมา ซึ่งพบว่ายังมีปัญหาคือจำเป็นต้องปรับปรุงและพัฒนาทั้ง ด้านการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน ด้านคุณภาพการศึกษาโดยเฉพาะระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศที่ยังอยู่ ในระดับต่ำ ตลอดจนสภาพการบริหารและจัดการศึกษาที่ยังต้องเพิ่มเติมในด้านประสิทธิภาพ (สำนักงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2555) ดังที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นทำให้สถานศึกษาเห็น ความสำคัญในการจัดกิจกรรมที่จะนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการ บริหารและเน้นการพัฒนาผู้เรียนโดยบูรณาการตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนวิถิปุทธจึง เป็นโรงเรียนรูปแบบใหม่ที่มีการดำเนินงานในการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้ หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เน้นการจัดสภาพทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธ ธรรม ที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญา วุฒิธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยมีผู้บริหาร ครู พระภิกษุ และชุมชนเป็นผู้ขับเคลื่อนให้บรรลุตามเจตนารมณ์โดย ะยะแรก มีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการเมื่อเดือนพฤษภาคม 2546 จำนวน 80 โรงเรียน ซึ่งมีทั้ง ระดับประถม มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ นับถึง ปัจจุบันถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2564 มีจำนวนนักเรียน 20,916 แห่ง (โรงเรียนวิถิปุทธ, 2564)

โรงเรียนวิถิปุทธจึงเป็นโครงการที่เน้นนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้หรือ ประยุกต์ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นการพัฒนาตามหลัก ไตรสิกขาอย่างบูรณาการ เป็นการพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและเน้น ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรมซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่กล่าวไว้ ว่าการศึกษาจะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้นั้นต้องเป็นการจัดการศึกษาเพื่อสร้างคนให้เกิดความรู้คู่ คุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการจึงมีแนวคิดที่จะส่งเสริมให้สถานศึกษานำระบบของพุทธธรรม มาประยุกต์ในระบบการเรียนการสอนในสถานศึกษาปัจจุบัน เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็น สังคมมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาได้กำหนดไว้ให้เยาวชนมีคุณสมบัติ ของการเป็นคนดี คนเก่งและเป็นคนที่มีความสุขอย่างแท้จริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2548) โดยโครงการโรงเรียนวิถิปุทธนี้กระทรวงศึกษาธิการต้องการที่จะให้เป็นจุดสำคัญของการนำ คุณค่าพุทธธรรมมาสู่สังคมไทยโดยผ่านการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนให้มีความชัดเจนมากกว่า ที่ผ่านมามีคำกล่าวที่ว่า การนำระบบวิถีชีวิตมาแสดงให้เยาวชนซึ่งเป็นกำลังของชาติใน อนาคตเข้าใจ และตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองในการดำรงอยู่ในสังคมไทยเป็นสิ่ง สำคัญ สารที่สำคัญในไตรรัตน์จึงจำเป็นต้องจัดเข้ามาอยู่ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการบริหารงานแนวพุทธ ตามแนวโครงการโรงเรียนวิถิปุทธโดยแท้จริงแล้วองค์ความรู้ที่ เนื่องด้วยพุทธธรรมหรือพุทธศาสนา สามารถนำมาประยุกต์แก้ปัญหาและทำให้ประชาคมโลก ประสบสันติสุขได้อย่างถาวร ถ้ามีการสร้างเสริมและพัฒนาวิถีวัฒนธรรมในระดับนานาชาติ

กล่าวโดยสรุปคือ วิถีพุทธเป็นการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องสมบูรณ์ทั้งกาย วาจา จิตวิญญาณ เป็นการปฏิรูปการศึกษาไทยให้เป็นเครื่องมือพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ผู้มีจิตใจสูงได้ ทั้งนี้เพื่อมุ่งพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยหวังว่าโรงเรียนวิถีพุทธซึ่งเป็นหนึ่งในโรงเรียนอีกรูปแบบหนึ่งจะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนเป็นคนเก่งคนดี และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข (อังคณา ผุยพรม และอัครฤทธิ์ อุทัยรัตน์, 2557) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและทำวิจัยสภาพปัญหาและแนวโน้มทิศทางการดำเนินการดำเนินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในประเทศไทย เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางการปรับปรุงแก้ไขการบริหารโครงการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเกิดประโยชน์กับผู้บริหารคณะครู นักเรียนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้มีคุณภาพสูงขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนในโครงการวิถีพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตการวิจัย

1.1 ด้านประชากร (Population) คือ บุคลากรของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน 5,498 คน (โรงเรียนวิถีพุทธ, 2564)

1.1.1 กลุ่มตัวอย่าง (Sample) คือ ผู้บริหารและครูในสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยแบ่งออกเป็นภูมิภาค คือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคอีสาน โดยการสุ่มเลือกตัวอย่างหลายขั้นตอนแบบแบ่งชั้นภูมิ ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารสถานศึกษา 2) ครู และ 3) ศึกษาานิเทศก์ จำนวน 238 คน โดยใช้สูตรของ Krejcie and Morgan (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970)

1.1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เลือกตัวอย่างแบบเจาะจง เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 8 คน 2) ครู จำนวน 10 คน และ 3) ศึกษาานิเทศก์ จำนวน 2 คน จำนวนทั้งหมด 20 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ บุคลากรของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธแต่ละสายงานมีความเชี่ยวชาญเฉพาะในงานที่รับผิดชอบไม่ต่ำกว่า 3 ปี และข้อมูลที่ได้ครบถ้วนจากการสัมภาษณ์ตามจำนวนนี้ถือว่าเหมาะสมเพราะเป็นข้อมูลที่อ้อมตัว

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ โดยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านโรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC มีค่าไม่ต่ำกว่า 0.50 - 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) นำไปทดลองใช้กับกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่ตัวอย่าง จำนวน 30 คน และได้หาค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach, L. J., 1990) เท่ากับ 0.95 และจัดทำ

แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์แบ่งเป็น 4 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน (Checklist) 2) สภาพการดำเนินงานโรงเรียนในโครงการวิถิพุทธ และ 3) ปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนในโครงการวิถิพุทธ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert, R., 1967) (โดยแบ่งช่วงของคะแนน ได้แก่ 1 หมายถึง น้อยที่สุด 2 หมายถึง น้อย 3 หมายถึง มีปานกลาง 4 หมายถึง มาก และ 5 หมายถึง มากที่สุด 4) ข้อเสนอแนะ เชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเลือกจากคุณสมบัติผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการสอนศีลธรรมในโรงเรียน แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ และ 3) แนวทางการพัฒนาโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ

3. ด้านการเก็บข้อมูล คือ สัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยแบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 สภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ (แบบสอบถาม) ระยะที่ 2 การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ (แบบสัมภาษณ์) และระยะที่ 3 แนวทางการพัฒนาโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ (สนทนากลุ่ม)

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล คือ เชิงปริมาณเป็นการวิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และเชิงคุณภาพวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) นำข้อมูลที่ได้มาจัดเรียงเป็นหมวดหมู่ และสรุปเป็นภาพรวม

ผลการวิจัย

การศึกษาศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ พบว่า ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชายจำนวน 290 คน คิดเป็นร้อยละ 58.70 มีอายุ 30 - 45 ปี จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 40.08 มีวุฒิทางการศึกษาสูงสุดจบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 238 คน คิดเป็นร้อยละ 48.17 และมีประสบการณ์ทำงานระหว่าง 11 - 15 ปี จำนวน 175 คน คิดเป็นร้อยละ 35.42 โดยมีด้านสภาพการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ มี 6 ด้าน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ด้านสภาพการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ

ข้อ	การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านการเตรียมการ				
1	โรงเรียนมีการจัดเตรียมจัดหาห้องที่จะช่วยพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญาให้กับนักเรียน	4.34	0.60	มาก
2	โรงเรียนมีการจัดเตรียมจัดหาห้องที่จะช่วยพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญาให้กับนักเรียน	4.29	0.52	มาก
3	โรงเรียนมีการเตรียมบุคลากรในสถานศึกษาที่จะรับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ	4.18	0.76	มาก
ด้านการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ				
1	โรงเรียนจัดหาบุคคลมาอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถิพุทธ	4.32	0.60	มาก

ข้อ	การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
2	โรงเรียนจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติการที่บรรจุโครงการและกิจกรรมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	4.26	0.58	มาก
3	โรงเรียนจัดสิ่งแวดล้อมและสถานที่ที่เหมาะสมกับการเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ เช่น สวนป่า สวนธรรมชาติ ชุมพระพุทธรูป ป้ายนิเทศเกี่ยวกับธรรมะติดตามสถานที่ต่าง ๆ เป็นต้น	3.55	0.83	มาก
ด้านการดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา				
1	จัดประกวดแข่งขันการทำความดีในด้านต่าง ๆ ในโรงเรียนมีรางวัลเป็นคะแนนในระดับต่างๆ เพื่อจูงใจในการทำความดีอันเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการรู้จักทำความดี	4.26	0.63	มาก
2	การสร้างแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนที่เอื้อและสนับสนุนต่อการพัฒนาไตรสิกขาของนักเรียน	4.25	0.49	มาก
3	โรงเรียนจัดอบรมโครงการธรรมะต่าง ๆ และนิมนต์พระมาเทศนาในโรงเรียนให้กับบุคลากรในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ	3.55	1.14	มาก
ด้านการดูแลสนับสนุนใกล้ชิด				
1	โรงเรียนจัดสรรงบประมาณให้กับโครงการและกิจกรรมอย่างเพียงพอ	4.48	0.50	มาก
2	โรงเรียนจัดหาบุคลากรมาให้ความรู้แก่บุคลากรและนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ	4.46	0.57	มาก
3	โรงเรียนสนับสนุนในการสร้างและพัฒนาห้องเรียนรวมทั้งแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน	4.18	0.48	มาก
ด้านการปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง				
1	พัฒนาคิดสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ๆ ที่สนับสนุนให้นักเรียนเป็นคนดี	4.25	0.49	มาก
2	นำผลการจัดกิจกรรมและโครงการมานำเสนอและพูดคุยอภิปรายกันภายในโรงเรียนเพื่อหาข้อเสนอแนะและปรับปรุงพัฒนาในปีต่อไปเสมอ	4.15	0.55	มาก
3	มีการสำรวจและประเมินความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมโครงการ	3.55	1.14	มาก
ด้านการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน				
1	มีการวิเคราะห์แผนงานหรือกิจกรรมทุกระยะในช่วง 1 ปี หรือ 3 ปี	4.48	0.50	มาก
2	นำโครงการและกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธไปเป็นส่วนหนึ่งในการประกันคุณภาพการศึกษา	4.40	0.49	มาก
3	มีแหล่งเรียนรู้เชิงประจักษ์ภายในโรงเรียน	4.16	0.37	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า มีการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ได้แก่

1. ด้านเตรียมการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = 0.29) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ โรงเรียนมีการจัดเตรียมจัดหาห้องที่จะช่วยพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญาให้กับนักเรียนในโรงเรียนที่เข้าโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = 0.60) รองลงมาคือ โรงเรียนมีการสำรวจและสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งศึกษาหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ($\bar{X} = 4.29$, S.D. = 0.52) และน้อยที่สุดคือ โรงเรียนมีการเตรียมบุคลากรในสถานศึกษาที่จะรับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.76)

2. ด้านการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = 0.69) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ โรงเรียนจัดหาบุคลากรมาอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = 0.60) รองลงมาคือ โรงเรียนจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติการที่บรรจุโครงการและกิจกรรมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = 0.58) และน้อยที่สุดคือ โรงเรียนจัดสิ่งแวดล้อมและสถานที่ที่เหมาะสมกับการเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ เช่น สวนป่า สวนธรรมชาติ ชุมพระพุทธรูป ป้ายนิเทศเกี่ยวกับธรรมะติดตามสถานที่ต่าง ๆ มีห้องจริยธรรม เปิดเพลงที่เกี่ยวกับธรรมะในช่วงพักกลางวัน เป็นต้น ($\bar{X} = 3.55$, S.D. = 0.83)

3. ด้านการดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.03$, S.D. = 0.74) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ จัดประกวดแข่งขันการทำความคิดในด้านต่าง ๆ เช่น นักเรียนเรียนดี นักเรียนประพฤติดี นักเรียนมารยาทดี นักเรียนจิตอาสา เป็นต้น ในโรงเรียนมีรางวัลเป็นคะแนนในระดับต่างๆเพื่อจูงใจในการทำความคิดอันเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการรู้จักทำความดี ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = 0.63) รองลงมาคือ การสร้างแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนที่เอื้อและสนับสนุนต่อการพัฒนาไตรสิกขาของนักเรียน เช่น แหล่งเรียนรู้ต้นไม้พูดได้ ห้องนั่งสมาธิ สวนป่าที่มีต้นไม้ร่มรื่น สงบ ธนาคารความคิด เป็นต้น ($\bar{X} = 4.25$, S.D. = 0.49) และน้อยที่สุดคือ โรงเรียนจัดอบรมโครงการธรรมะต่าง ๆ และนิมนต์พระมาเทศนาในโรงเรียนให้กับบุคลากรในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X} = 3.55$, S.D. = 1.14)

4. ด้านการดูแลสนับสนุนใกล้ชิด โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.48) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ โรงเรียนจัดสรรงบประมาณให้กับโครงการและกิจกรรมอย่างเพียงพอ ($\bar{X} = 4.48$, S.D. = 0.50) รองลงมาคือ โรงเรียนจัดหาบุคลากรมาให้ความรู้แก่บุคลากรและนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X} = 4.46$, S.D. = 0.57) และน้อยที่สุดคือ โรงเรียนสนับสนุนในการสร้าง พัฒนาห้องเรียน และแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.48)

5. ด้านการปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = 0.63) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ พัฒนาคิดสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ๆ ที่สนับสนุนให้นักเรียนเป็นคนดี ($\bar{X} = 4.25$, S.D. = 0.49) รองลงมาคือ นำผลการจัดกิจกรรมและโครงการมาเสนอและพูดคุยอภิปรายกันในห้องเรียนเพื่อหาข้อเสนอแนะและปรับปรุงพัฒนาในปีต่อไปเสมอ ($\bar{X} = 4.15$, S.D. = 0.55) และน้อยที่สุดคือ มีการสำรวจและประเมินความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ($\bar{X} = 3.55$, S.D. = 1.14)

6. ด้านการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = 0.45) เมื่อพิจารณารายข้อมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีการวิเคราะห์แผนงานหรือกิจกรรมทุกระยะในช่วง 1 ปี หรือ 3 ปี ($\bar{X} = 4.48$, S.D. = 0.50) รองลงมาคือ นำโครงการและกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธเป็นส่วนหนึ่งในการประกันคุณภาพการศึกษา

($\bar{X}$ = 4.40, S.D.= 0.49) และน้อยสุดคือ มีแหล่งเรียนรู้เชิงประจักษ์ภายในโรงเรียน ($\bar{X}$ = 4.16, S.D. = 0.37)

ด้านปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนในโครงการวิถีพุทธ ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเตรียมการ ($\bar{X}$ = 4.36, S.D. = 0.33) พบว่า โรงเรียนยังมีวิสัยทัศน์ที่มุ่งจะพัฒนานักเรียนด้วยการนำวิถีพุทธมาใช้ในโรงเรียนน้อย ไม่มีการจัดซื้อจัดหาหนังสือหรือสื่อที่จะเป็นตัวอย่างในการให้นักเรียนเข้าถึงวิถีพุทธ 2) ด้านการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ($\bar{X}$ = 4.32, S.D. = 0.29) พบว่า หลักสูตรหรือแผนการจัดการเรียนรู้ของครูขาดการเชื่อมโยงเข้าสู่หลักการของวิถีพุทธ ครูจึงไม่ได้สอดแทรกคุณธรรมเข้าไปในรายวิชาที่สอน 3) ด้านการดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.48) พบว่า โรงเรียนขาดหลักสูตรและกิจกรรมในหลักสูตรที่มุ่งสู่ความเป็นวิถีพุทธ 4) ด้านการดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.63) พบว่า โรงเรียนได้รับงบประมาณจากต้นสังกัดน้อย ผู้บริหารต้องหาหน่วยงานภายนอกมาดูแลการจัดกิจกรรมวิถีพุทธในโรงเรียน 5) ด้านการปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ($\bar{X}$ = 4.37, S.D. = 0.51) พบว่า โครงการและกิจกรรมที่ผลการประเมินไม่เหมาะสมไม่ได้รับการแก้ไขและปรับปรุง และกิจกรรมไม่แปลกใหม่ นักเรียนจึงไม่สนใจเท่าที่ควร และ 6) ด้านการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน ($\bar{X}$ = 4.32, S.D. = 0.45) พบว่า กิจกรรมวิถีพุทธของโรงเรียนขาดการวิเคราะห์และการเผยแพร่ต่อสาธารณชนยังมีน้อย

ด้านแนวทางการพัฒนาโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยสามารถสรุปผลเป็นตารางตามหลักการอริยสัจ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แนวทางการพัฒนาโครงการโรงเรียนวิถีพุทธตามหลักการอริยสัจ

ปัญหา (ทุกข์)	1. โครงการโรงเรียนวิถีพุทธยังไม่เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตในโรงเรียน ยังคงเป็นโครงการหรือกิจกรรมพิเศษที่ทำเป็นครั้งคราวในโรงเรียนเท่านั้น การปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม หรือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนายังไม่ใช่วิถีพุทธที่แท้จริง 2. โรงเรียนวิถีพุทธจะถูกจัดให้รับผิดชอบโดยบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนทั้งหมด การได้รับงบประมาณจัดสรร การมีห้องที่เป็นสัดส่วนและเฉพาะ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมโครงการจึงมีน้อย
สาเหตุ (สมุทัย)	1. ผู้บริหารและครูขาดความองค์ความรู้ปรัชญาการศึกษาแนวพุทธที่นำไปสู่การปฏิบัติตามบริบทเชิงพื้นที่ของโรงเรียน 2. ผู้บริหารและครูมีทัศนคติว่าโครงการวิถีพุทธเป็นเหมือนการงานอีเว้นท์ (Event) 3. ครูหรือผู้ทำหน้าที่สอนขาดแผนการจัดการเรียนรู้ที่เป็นไปตามกระบวนการไตรสิกขา (Mindfulness based Learning)

ตารางที่ 2 แนวทางการพัฒนาโครงการโรงเรียนวิถีพุทธตามหลักการอริยสัจ (ต่อ)

เป้าหมาย (นิโรธ)	เพื่อสร้างปรับชุดความคิดให้กับผู้อำนวยการ ครูและบุคลากรทางการศึกษาในนำปรัชญาการศึกษาแนวพุทธไปใช้ในโรงเรียนทั้งระบบให้เหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่ให้เป็นวิถีชีวิต
แนวทางแก้ไข (มรรค)	1. ควรมีการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อปรับชุดความคิดและเครื่องมือในการบริหารวิถีพุทธแก่ผู้บริหารโรงเรียน 2. ควรมีการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อปรับชุดความคิด ทักษะการออกแบบการสอนแบบตื่นรู้ (ไตรสิกขา) และทักษะออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้วยเครื่องมือการสอนที่หลากหลายซึ่งเหมาะสมกับธรรมชาติของวิชาแก่ครูและผู้ที่ทำหน้าที่สอน 3. ควรมีการกำกับติดตามหรือนิเทศในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธมากขึ้น 4. ควรมีการถอดบทเรียนการเรียนรู้ทุกครั้งหลังการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นวิถีพุทธ ทั้งกิจกรรมประจำของโรงเรียนทั้งกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ของครูหรือผู้ที่ทำหน้าที่สอนแต่ละหมวดหรือกลุ่มสาระ เพื่อปรับปรุงและพัฒนากิจกรรม วิธีการสอน

จากตารางที่ 2 พบว่า การนำกิจกรรมวิถีพุทธเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินโรงเรียนในทุกระดับ และกิจกรรมวิถีพุทธควรมีความสอดคล้องกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ร่วมสร้างสังคมคุณธรรม “พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา” สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญว่า

“เห็นด้วย ตามผลที่ได้จากการใช้แบบสอบถาม เพราะมีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นต้นแบบวิถีพุทธที่มีความพร้อมและปฏิบัติได้ผลการได้เปิดโลกทัศน์ในการศึกษาดูงานจึงเป็นสิ่งสำคัญ มีข้อเสนอแนะ ด้านการเตรียมบุคลากรที่จะดำเนินการนอกจากบุคลากรในโรงเรียนแล้ว ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเห็นว่าควรมีพระสงฆ์เข้ามาช่วยดำเนินการด้วยได้ อาจจะมาเป็นวันใดวันหนึ่งในสัปดาห์ก็ได้” (ครู, 2563)

“เห็นด้วยคือการพัฒนาคิดสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ๆที่สนับสนุนให้นักเรียนเป็นคนดี เพราะการสร้างสรรคสิ่งใหม่ๆในการกระตุ้นให้นักเรียนได้สนใจและตื่นตัวตลอดเวลาไม่สร้างความน่าเบื่อหน่ายให้กับนักเรียน โอกาสที่จะประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรมจึงมีมากขึ้น ส่วนการนำผลการจัดกิจกรรมและโครงการมานำเสนอและพูดคุยอภิปรายกันในโรงเรียนเพื่อหาข้อเสนอแนะและปรับปรุงพัฒนาในปีต่อไปเสมอ” (ผู้บริหารสถานศึกษา, 2563)

“ควรเพิ่มกิจกรรมวิถีพุทธลงไปให้มากขึ้น ส่วนโรงเรียนมีการอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธน้อย/ครูผู้สอนจึงขาดความเข้าใจนั้น ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม เสนอแนะว่าควรเพิ่มกิจกรรมวิถีพุทธแทรกลงไปในแผนการจัดการเรียนรู้ให้ครบทุกรายวิชา” (ศึกษานิเทศก์, 2563)

อภิปรายผล

จากการศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ เห็นได้ว่าจากสภาพการดำเนินงานโรงเรียนในโครงการวิถีพุทธคือ มีการเตรียมบุคลากรที่รับผิดชอบโครงการรวมถึงการจัดเตรียมอาคารสถานที่และห้องเรียนสำหรับใช้จัดกิจกรรม ตลอดจนการจัดสภาพและองค์ประกอบเพื่อเสริมสร้างบรรยากาศในการส่งเสริมความเป็นวิถีพุทธ ซึ่งในการดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา พบว่า โรงเรียนมีโครงการและกิจกรรมวิถีพุทธให้กับบุคลากรในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ มีการสนับสนุนทั้งจากต้นสังกัดและหน่วยงานภายนอกเพื่อมาใช้ในการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และมีการประเมินเพื่อนำมาการปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่องจนให้เกิดความพึงพอใจในโครงการ มีการเผยแพร่ผลการดำเนินงานโดยการจัดทำรายงานโครงการเป็นรูปเล่ม และปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนในโครงการวิถีพุทธคือ โรงเรียนยังมีวิสัยทัศน์ที่มุ่งจะพัฒนานักเรียนด้วยการนำวิถีพุทธมาใช้ในโรงเรียนน้อย ไม่มีการจัดซื้อจัดหาหนังสือหรือสื่อให้นักเรียนเข้าถึงวิถีพุทธ ด้านบุคลากรครูยังขาดการเชื่อมโยงเข้าสู่หลักการของวิถีพุทธ จึงไม่ได้สอดแทรกคุณธรรมเข้าไปในรายวิชาที่สอนเพื่อพัฒนาตามระบบไตรสิกขา และด้านการประเมินผลยังขาดความรู้ด้านวิธีการประเมิน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาศุภวัฒน์ สุขดำและคณะ กล่าวว่า ปัญหาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา จากการนิเทศติดตามประเมินผลของสำนักงานเขตพื้นที่ยังพบปัญหาในเรื่องอัตลักษณ์บางตัวชี้วัด เช่น การมีพระพุทธรูป การมีพระมาสอน การใส่ชุดขาว การสอบธรรมศึกษาและการรับประทานอาหารมังสวิรัต มีการติดตามประเมินผล แต่ยังขาดการลงพื้นที่ไปเพื่อติดตามผู้อำนวยการหรือครูผู้รับผิดชอบโรงเรียนวิถีพุทธไม่ใส่ใจ ไม่เห็นความสำคัญที่จะเข้ามารายงานการประเมินผ่านระบบตามกำหนดเวลา จึงทำให้ไม่ทันรอบของการประเมินและนโยบายขาดความต่อเนื่อง และการขาดงบประมาณในการอบรมพัฒนาให้ผู้รับผิดชอบที่เข้ามาดูแลระบบเข้าในระบบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธได้ ไม่ได้เก็บผลงานแบบรายงานผลการประเมินจากทางโรงเรียนไว้ จึงไม่มีการจัดระบบสารสนเทศ รวมถึงโรงเรียนมีปัญหาดำเนินการตามอัตลักษณ์ 29 ประการ ไม่สามารถปฏิบัติได้ทั้งหมด การประเมินอัตลักษณ์ไม่ควรเน้นแต่เอกสาร ควรเน้นลงพื้นที่ดูสภาพจริง และควรปรับอัตลักษณ์ใหม่ให้เหมาะสมแก่สังคมพุทธวัฒนธรรม (พระมหาศุภวัฒน์ สุขดำและคณะ, 2562)

สำหรับแนวทางการพัฒนาโครงการโรงเรียนวิถีพุทธตามหลักการอริยสัจคือ การนำกิจกรรมวิถีพุทธเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินในทุกระดับ และกิจกรรมวิถีพุทธควรมีความสอดคล้องกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ร่วมสร้างสังคมคุณธรรม “พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา” ได้แก่ ควรมีการสนับสนุนให้มีพระธรรมทูตมาให้ความรู้ตามโรงเรียนต่าง ๆ ตามวาระ และโอกาส โดยบูรณาการกิจกรรมวิถีพุทธให้สัมพันธ์กับกิจกรรมคุณธรรมอื่น ๆ ในโรงเรียน มีการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อปรับชุดความคิด ทักษะการออกแบบการสอนแบบต้นรู้ (ไตรสิกขา) และทักษะออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้วยเครื่องมือการสอนที่หลากหลาย

ที่เหมาะสมกับธรรมชาติของวิชา ครู และผู้สอน มีการกำกับติดตามหรือนิเทศ และการถอดบทเรียนการเรียนรู้ทุกครั้งหลังการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นวิถีพุทธ สอดคล้องกับเชวง อุปถัมภ์ กล่าวว่า แนวทางพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตากเขต 2 มีปัจจัยนำเข้าคือ การประชุมชี้แจงให้ความรู้โรงเรียนวิถีพุทธ ศึกษาเอกสารโครงการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ศึกษาดูงาน อบรมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับผู้บริหาร ปลุกจิตสำนึกให้ผู้บริหารมีคุณธรรมจริยธรรมพรหมวิหารธรรม มีเหตุผล ผู้บริหารควรประสานคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ครู นักเรียน ให้มีส่วนร่วมวางแผนพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธให้มีเป้าหมายเดียวกันกับการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีกระบวนการดำเนินการคือ บ้าน วัด โรงเรียน ต้องรู้ร่วมกันจึงจะพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้ จัดทำแผนบูรณาการวิถีพุทธเข้าไว้ในทุกกลุ่มสาระวิชา ครูต้องกำหนดเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันมาเป็นกรณีตัวอย่าง มีการวางแผนกำหนดกิจกรรมเป็นข้อตกลงร่วมกันติดตามรายงานผลตลอด และควบคุมพฤติกรรมการปฏิบัติงานกิจกรรม และด้านผลผลิตคือ โรงเรียนต้องสร้างจิตสำนึกรู้คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม โดยน้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม มีการจัดการเรียนการสอนที่เพิ่มประสบการณ์ให้เกิดความมีวินัย ปลุกฝัง สร้างความตระหนักนักเรียนให้มีความเคารพต่อผู้มีพระคุณ สร้างความตระหนักฝึกให้นักเรียนรู้จักพึ่งตนเอง การอบรมปฏิบัติธรรมพัฒนาด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาสร้างสรรค์ มีประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา (เชวง อุปถัมภ์, 2560)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

โรงเรียนวิถีพุทธเป็นโครงการที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้หรือประยุกต์ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ มีการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและเน้นทั้งความรู้และคุณธรรม พบว่า ด้านสภาพและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนในโครงการวิถีพุทธ มี 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเตรียมการ 2) ด้านการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ 3) ด้านการดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา 4) ด้านการดูแลสนับสนุนใกล้ชิด 5) ด้านการปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง และ 6) ด้านการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน สำหรับแนวทางการพัฒนาโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ตามหลักการอริยสัจ ได้แก่ 1) ปัญหา (ทุกข์) โครงการโรงเรียนวิถีพุทธยังไม่เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตในโรงเรียน ยังคงเป็นโครงการหรือกิจกรรมพิเศษที่ทำ การปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม หรือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนายังไม่ใช่วิถีพุทธที่แท้จริง 2) สาเหตุ (สมุทัย) ผู้บริหารและครูขาดองค์ความรู้ปรัชญาการศึกษาแนวพุทธที่นำไปสู่การปฏิบัติตามบริบทเชิงพื้นที่ของโรงเรียน และครูหรือผู้ทำหน้าที่สอนขาดแผนการจัดการเรียนรู้ที่เป็นไปตามกระบวนการไตรสิกขา 3) เป้าหมาย (นิโรธ) เพื่อสร้างปรับชุดความคิดให้กับผู้อำนวยการ ครู และบุคลากรทางการศึกษาในนำปรัชญา

การศึกษาแนวพุทธไปใช้ในโรงเรียนทั้งระบบให้เหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่ให้เป็นวิถีชีวิต และ 4) แนวทางแก้ไข (มรรค) ได้แก่ 1) ควรสนับสนุนให้มีพระธรรมทูตมาให้ความรู้ 2) ควรบูรณาการกิจกรรมวิถีพุทธให้สัมพันธ์กับกิจกรรมคุณธรรมอื่น ๆ ในโรงเรียน 3) ควรปฏิบัติกิจกรรมวิถีพุทธให้นักเรียนทุกวันอย่างสม่ำเสมอ 4) ควรนำกิจกรรมวิถีพุทธเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินโรงเรียนในทุกระดับ และ 5) ควรนำกิจกรรมวิถีพุทธมีความสอดคล้องกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ร่วมสร้างสังคมคุณธรรม “พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา” และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปคือ ควรศึกษาสภาพหรือปัญหาที่พบในผลการวิจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินการของโรงเรียนวิถีพุทธ และเสนอแนวทางการพัฒนารายด้านเชิงลึก

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2548). แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กานต์ เชาวนนิตติชัย. (2557). ผลกระทบจากการบริโภคสื่อที่มีต่อเด็ก. ใน การประชุมวิชาการ ปัญญาภิวัฒน์ ครั้งที่ 4 วันที่ 9 พฤษภาคม 2557. สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์.
- ครุ. (14 กันยายน 2563). สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ. (พระศรีธรรมภาณี, ผู้สัมภาษณ์)
- เชวง อุปถัมภ์. (2560). แนวทางการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาตาก เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย. (เล่มที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.
- ผู้บริหารสถานศึกษา. (14 กันยายน 2563). สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ. (พระศรีธรรมภาณี, ผู้สัมภาษณ์)
- พระเทพสิงหราชจารย์ (โสภณ โสภโณ ยอดคำปา). (2561). การบูรณาการพระพุทธศาสนาเพื่อสร้าง ทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 6(ฉบับพิเศษ), 516-526.
- พระมหาศุภวัฒน์ สุขดำและคณะ. (2562). ศึกษาสภาพปัญหาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 6(4), 2040-2061.
- โรงเรียนวิถีพุทธ. (2564). จำนวนบุคลากรของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ. เรียกใช้เมื่อ 19 มีนาคม 2564 จาก http://www.vitheeabuddha.com/main.php?url=download_view&id=S
- ศึกษานิเทศก์. (14 กันยายน 2563). สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ. (พระศรีธรรมภาณี, ผู้สัมภาษณ์)

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2555). คู่มือกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มมาตรฐานการศึกษา สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- อังคณา ผุยพรม และอัสวฤทธิ์ อุทัยรัตน์. (2557). การศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานตามแนว โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา ปฐมวัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (5th ed.). New York: Harper Collins, Publishers.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.
- Likert, R. (1967). The Method of Constructing and Attitude Scale In Reading in Fishbein, M (Ed.), Attitude Theory and Measurement. New York: Wiley & Son.